

Emilia Janeczko, Paweł Staniszewski

Abstrakt. Wraz z wdrażaniem koncepcji leśnictwa wielofunkcyjnego zmieniło się tradycyjne postrzeganie pojęcia użytkowanie lasu. Obecnie zagadnienie to dotyczy nie tylko pozyskiwania drewna i produktów nieдрzewnych, ale odnosi się również do oddziaływań lasu na jakość życia człowieka. Jest to ponadto forma gospodarowania przestrzenią leśną; w tym kontekście dotyczy zarówno zasobów przyrodniczych jak i infrastrukturalnych (drogi, szlaki zrywkowe, obiekty budowlane, hydrotechniczne itp.). Problematyka użytkowania lasu jest od dawna uwzględniana w edukacji leśnej, w tym w edukacji o charakterze plenerowym. Celem artykułu jest przedstawienie możliwości prezentowania zagadnień z zakresu użytkowania lasu w ramach funkcjonujących ścieżek edukacyjnych.

Słowa kluczowe: edukacja leśna, ścieżki edukacyjne, użytkowanie lasu

Abstract. Forest utilisation as an element of educational trails. As a consequence of the implementation of multifunctional forestry concept, the traditional perception of forest utilisation range and scope has changed. Currently, forest utilisation means not only harvesting of timber and non-wood forest products, but is also related to the influence of forest on human life. Moreover, it is a form of the forest area management, concerning as well nature resources, as infrastructural objects (roads, skidding roads, buildings, hydrotechnical objects etc.). The problems of forest utilisation has been taken into account in the forest education, including outdoor education, for several years. The aim of this paper is the analysis of the current possibilities of presentation of forest utilisation activities as an element of forest educational trails.

Keywords: forest education, educational trails, forest utilisation

Wstęp

Zgodnie z definicją zamieszczoną w Encyklopedii leśnej (1991), „użytkowanie lasu to działalność mająca na celu wykorzystanie naturalnych bogactw leśnych dla potrzeb człowieka”. Jest to zatem pojęcie niezmiernie szerokie. Co prawda rozwinięcie tej definicji nawiązuje do postrzegania użytkowania lasu w sposób bardzo tradycyjny, tzn. do pozyskiwania i wykorzystywania dóbr materialnych (drewna i użytków ubocznych), to jednak pierwsze zdanie wpisuje się w bardzo nowoczesne podejście do problemu trwałego i zrównoważonego użytkowania lasu.

Podczas konferencji UNCED w Rio de Janeiro w 1992 roku sformułowano zgrab zasad trwałego i zrównoważonego rozwoju w odniesieniu do leśnictwa. Głównym przedmiotem i jednocześnie celem trwałej i zrównoważonej gospodarki leśnej jest las wielofunkcyjny, który ma spełniać wszystkie funkcje, zarówno produkcyjne jak i pozaprodukcyjne – jakkolwiek

w różnym stopniu. W takim układzie użytkowanie lasu jest jednym z instrumentów ekorozwoju, wpływającym silnie na dalsze istnienie lasu (Paschalis-Jakubowicz 1997, 2004).

W leśnictwie wielofunkcyjnym pojęcie użytkowania lasu nabiera więc znacznie szerszego znaczenia i wykracza poza sferę surowców i produktów. Obejmuje szeroko pojęte czerpanie trudnych do waloryzowania korzyści z lasu; ma ściśle powiązanie z pozaprodukcyjnymi funkcjami lasu: ochronnymi, krajobrazowymi, a przede wszystkim rekreacyjnymi. Należy podkreślić, że w wielu, zwłaszcza rozwiniętych krajach Europy zachodniej, zwraca się uwagę na istotne przewartościowanie: obserwowany jest spadek zainteresowania leśnymi surowcami, natomiast podkreślany wzrastający udział korzyści wynikających z turystycznego i rekreacyjnego użytkowania lasu (Staniszewski 2007a, b).

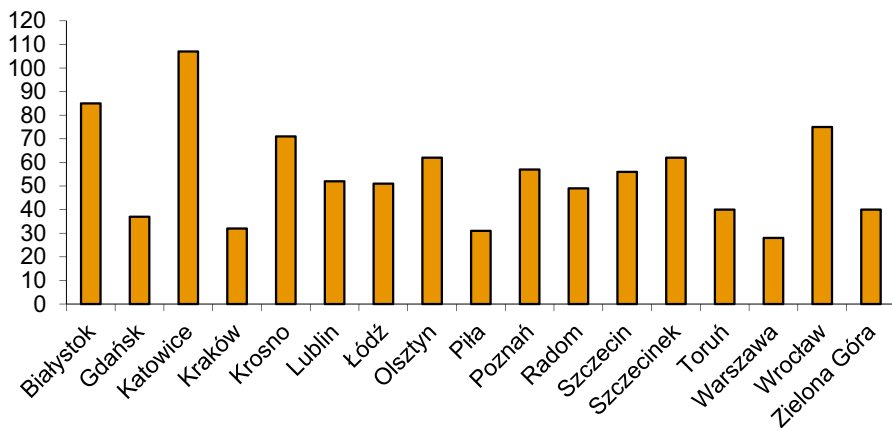
Uważa się, że użytkowanie lasu jest najstarszą w historii ludzkości przemyślaną działalnością; naturalnym zachowaniem wobec darów, jakie ofiaruje las, a których istotności znaczenia dla naszego życia nie zawsze doceniamy. Użytkowanie lasu sprowadza się zatem do zaspokojenia potrzeb – zarówno materialnych jak i duchowych. Zachodzi ono również wtedy, kiedy człowiek nie ma bezpośredniego kontaktu z lasem, a nawet wtedy, gdy nie chce lub nie umie tego dostrzec. Z drugiej jednak strony, podstawy teoretyczne i naukowe tej gałęzi wiedzy leśnej zostały zapoczątkowane dopiero w końcu XVIII wieku (Paschalis 1998).

Użytkowanie lasu w wymiarze praktycznym jest w wielu aspektach działalnością budzącą kontrowersje wśród osób odwiedzających las w celach turystycznych lub rekreacyjnych. Dotyczy to przede wszystkim pozyskiwania drewna, związanego przecież z pozbawianiem życia pięknych, okazałych drzew, realizowanego często przy użyciu ciężkiego sprzętu. Dotyczy to także cięć pielęgnacyjnych lub trzebieży, gdzie wycinane są drzewa młodsze. Działania te nie tylko przez turystów, ale również inne grupy społeczeństwa postrzegane mogą być jako zbyt drastyczne, niszczące piękno lasów, wpływające destrukcyjnie na rozwój przyrodniczy lasów. Tutaj właśnie ujawniają się ogromne potrzeby edukacji w zakresie użytkowania lasu. Stąd też celem artykułu jest przedstawienie możliwości prezentowania zagadnień z zakresu użytkowania lasu w ramach funkcjonujących ścieżek edukacyjnych.

Ścieżka edukacyjna jako jedna z form edukacji ekologicznej społeczeństwa

Edukacja leśna stanowi element szeroko rozumianej edukacji ekologicznej społeczeństwa. Od początku lat 90. XX w. edukacja leśna społeczeństwa jest obowiązkiem Lasów Państwowych (LP). Wynika to z takich dokumentów jak: Polityka ekologiczna państwa, Zarządzenie nr 30 DG LP z dnia 19 grudnia 1994 r. w sprawie Leśnych Kompleksów Promocyjnych (LKP), Polityka Leśna Państwa, Ustawa o lasach oraz Zarządzenie nr 57 DG LP z dnia 9 maja 2003 r., w sprawie wytycznych prowadzenia edukacji leśnej społeczeństwa w Lasach Państwowych (Janeczko 2010). Jednym z istotnych kierunków jej rozwoju, zgodnie z Zarządzeniem DGLP nr 57 (z dnia 9 maja 2003), jest informowanie i wychowywanie społeczeństwa. Spodziewane rezultaty tych działań to: zachęcenie ogółu społeczeństwa do czynnego udziału w rozwiązywaniu współczesnych problemów ochrony środowiska leśnego, wychowanie społeczeństwa obywatelskiego świadomego praw i obowiązków obcowania z lasem, rozumiejącego potrzeby wynikające z zasad trwałego i zrównoważonego rozwoju obszarów leśnych jak również budowanie pozytywnego wizerunku leśnika. Dla potrzeb edukacyjnych wykorzystywane są następujące obiekty LP: ośrodki edukacji leśnej (50 obiektów), leśne wiaty edukacyjne,

nazywane również zielonymi klasami (509 obiektów), izby (247 obiektów) oraz punkty edukacji leśnej (1649 obiektów), jak również ścieżki edukacyjne, których w obrębie lasów zarządzanych przez PGL Lasy Państwowe jest 935 (Raport...2011). Spośród wymienionych obiektów, najbardziej dostępne, powszechnie obecne w lasach są właśnie ścieżki edukacyjne. Zgodnie z definicją przyjętą przez Zespół Zadaniowy d/s Wspomagania Edukacji Leśnej Społeczeństwa w LP, ścieżka edukacyjna to wytyczona, oznakowana trasa edukacyjna w środowisku przyrodniczym, głównie leśnym, umożliwiającą zdobywanie wiedzy i umiejętności, samodzielnie lub z przewodnikiem (Antczak 2007). Idea powstania pierwszych ścieżek edukacyjnych była ściśle związana z ideą organizowania parków pokazowych, przede wszystkim botanicznych i zoologicznych. Pierwsze leśne ścieżki edukacyjne, tak jak i inne elementy zagospodarowania rekreacyjnego w lasach, zaczęły pojawiać się w latach 50. ub. wieku, najpierw w Stanach Zjednoczonych, a później również w Europie. W Polsce pierwsze ścieżki edukacyjne powstawały w parkach narodowych w latach 70. XX wieku. Na przykład w 1974 r. zostały opracowane i wytyczone w terenie trzy ścieżki tego typu w Kampinoskim PN. W tym samym roku powstała również pierwsza ścieżka edukacyjna nazwana im. prof. dr Władysława Szafera w Babiogórskim PN. Obecnie z raportu z działalności edukacyjnej LP prowadzonej w 2011 roku wynika, że najwięcej, bo aż 107 ścieżek, zlokalizowanych jest na terenie RDLP Katowice, nieco mniej, bo 85 istnieje w obrębie RDLP Białystok i 75 obiektów w RDLP Wrocław. Najmniej ścieżek edukacyjnych (28) występuje w obrębie RDLP Warszawa (ryc. 1).

Ryc. 1. Liczba ścieżek edukacyjnych w poszczególnych RDLP (źródło Raport... 2011)

Fig. 1. The number of educational trails in Regional Directorates of State Forest (source: Report... 2011)

Użytkowanie lasu – potrzeby i możliwości edukacyjne

Z uwagi na tematykę ścieżki dzieli się na: mono- oraz wielotematyczne. W grupie ścieżek monotematycznych Antczak (2007) wyróżnia m. in. ścieżki poświęcone przyrodzie nieożywionej, walorom historyczno-kulturowym oraz przyrodzie ożywionej. Do wielotematycznych zalicza z kolei ścieżki przyrodniczo-historyczne oraz przyrodniczo-kulturowe. Na konieczność prezentowania na ścieżkach edukacyjnych elementów ukazujących rezultaty

pracy zawodowej leśnika zwrócił uwagę jako jeden z pierwszych profesor B. Ważyński w 1997 roku, w swojej obszernej publikacji dotyczącej rekreacyjnego zagospodarowania lasu. Wśród zagadnień związanych z użytkowaniem lasu Ważyński (1997) wymieniał m.in. rodzaje pozyskiwanych sortymentów drzewnych, obiekty małej retencji, mygły, przekroje drewna różnych gatunków drzew itp. Wobec ciągłej ewaluacji, rozszerzenia znaczeniowego pojęcia „użytkowanie lasu” kwestii tych jest znacznie więcej. Jednak przeprowadzona analiza oferty produkcyjno-handlowej najbardziej znanych firm zajmujących się wyposażeniem leśnych ścieżek edukacyjnych, takich jak: Mentor-Polska, Las-Art, Puls-Art, Studio22, wskazuje, że zainteresowanie zagadnieniami z dziedziny użytkowania lasu nie jest zbyt duże. Na przykład spośród ponad sześćdziesięciu oferowanych przez firmę Mentor-Polska do sprzedaży tablic edukacyjnych (<http://www.mentor-polska.pl/>), zaledwie sześć dotyczy gospodarki leśnej, osiem – pszczelarstwa; dziesięć ogólnie odnosi się do świata roślin, w tym również znaczenia leczniczego roślin. Z kolei Studio 22 (<http://www.studio22.eu/search/Tablecne-edukacyjne/?category=12,3&page=3>) oferuje łącznie pięćdziesiąt siedem tablic, spośród których czternaście dotyczy użytkowania lasu.

Wydaje się, że potrzeby i możliwości przekazu informacji dotyczących gospodarki leśnej, szczególnie użytkowania lasu, na leśnych ścieżkach edukacyjnych są znacznie szersze, niż wymienione powyżej i poruszane przez nie główne kwestie to:

1. Promocja wizerunku leśnika jako gospodarza lasu.
2. Promocja surowca drzewnego jako dobra odnawialnego.
3. Informacja o możliwościach wykorzystania drewna; promocja produktów drzewnych i drewnopochodnych.
4. Podkreślanie związku użytkowania lasu z ochroną zasobów leśnych i ochroną środowiska.
5. Trwałe i zrównoważone użytkowanie lasu; informacja o wpływie użytkowania lasu na środowisko.
6. Promocja zasobów runa leśnego jako dóbr powszechnie dostępnych; regulacje użytkowania.
7. Informacja o znaczeniu i możliwościach wykorzystania leśnych surowców niedrzewnych.
8. Informacja o właściwych sposobach zbioru owoców i grzybów leśnych.
9. Informacja o zagrożeniach związanych z użytkowaniem lasu.

Ze względu na obserwowany wzrost oczekiwań społecznych pod adresem lasu, wyrażających się tendencją „splaszczenia” wielorakich funkcji lasu, do jednej – funkcji socjalnej, leśnicy zmuszeni są do prowadzenia gospodarki leśnej w sposób gwarantujący jej społeczną akceptację (Paschalis 2009). Wizerunek leśnika wśród społeczeństwa nie jest jednoznaczny. Z jednej strony, jest to zawód cieszący się dużym szacunkiem i autorytetem, z drugiej nadal często pokutuje obraz człowieka ze strzelbą i siekierą, który sieje w lesie grozę i spustoszenie. Stąd też celowość działań polegających na eliminacji drzew lub redukcji liczebności populacji zwierzyny w ramach gospodarki łowieckiej powinna być konsekwentnie i w przystępnej formie prezentowana, także na tablicach tematycznych na ścieżkach edukacyjnych.

Kolejnym ważnym zagadnieniem dotyczącym użytkowania lasu, które powinno być prezentowane w ramach ścieżek edukacyjnych jest „promocja surowca drzewnego jako dobra odnawialnego”. Człowiek korzysta z darów lasu od zarania dziejów. Drewno, będące najważniejszym surowcem leśnym, powinno być szeroko promowane również współcześnie. Głównym powodem jest zasada odnawialności zasobów leśnych – szerokie użytkowanie i wykorzystanie drewna i produktów drewnopochodnych powinno być powszechnie postrzegane jako działalność przyjazna środowisku. Gatunki drzew, określone rodzaje drewna, jego budowa

i właściwości mogą być interesującym elementem edukacji leśnej i przy okazji również formą promocji surowca drzewnego. Ekspozycja różnych rodzajów drewna jest jednym z punktów przystankowych na ścieżce edukacyjnej w Nadleśnictwie Garwolin, jak również na ścieżce zorganizowanej w 2006 roku przez Nadleśnictwo Parciaki (fot. 1).

Fot. 1. Gatunki drewna prezentowane na ścieżce edukacyjnej w Nadleśnictwie Parciaki (fot. P. Zdzioch)
Photo 1. Different wood species presented at the educational trail in Parciaki Forest District

Równie istotne jest prezentowanie na ścieżkach edukacyjnych zagadnień dotyczących „możliwości wykorzystania drewna i promocji produktów drzewnych i drewnopochodnych”. Ludzie użytkowali drewno zawsze. Las dawał schronienie, drewno do budowy domostw, ogrzania siedzib i przygotowania stawy, osłaniał przed wrogami, dostarczał surowca do przygotowania narzędzi, broni, budowli i urządzeń. Współcześnie szacuje się, że drewno ma ponad 30 tys. zastosowań. Całkowicie zasadne (choć niefortunne językowo) jest więc traktowanie go jako surowca „niezastępowalnego”. W edukacji warto podkreślać, że często nie zdajemy sobie sprawy z tego, że z drewnem i jego pochodnymi obcujemy niemal w każdym momencie naszego życia. Dotyczy to także osób, które krytycznie odnoszą się do jakiegokolwiek ingerencji człowieka w ekosystemy leśne. Pewne aspekty dotyczące możliwości wykorzystania drewna są prezentowane na ścieżkach zorganizowanych przez Nadleśnictwo Czarnogór oraz Nadleśnictwo Parciaki.

„Użytkowanie lasu jest wyraźnie zintegrowane z ochroną zasobów leśnych i ochroną środowiska”. Podkreślenie tego związku jest kolejną propozycją wzbogacenia tematyki leśnych ścieżek edukacyjnych. Współcześnie, przy pełnym uznaniu celowości realizowania biernych form ochrony przyrody i jej zasobów, na szczególną uwagę zasługują formy ochrony czynnej, ściśle związane z zasadami użytkowania obszarów leśnych. Dotyczy to nie tylko pozyskiwania drewna, ale przede wszystkim użytkowania zasobów runa leśnego. W tym zakresie, propagowanie właściwego sposobu zbioru owoców, ziół i grzybów leśnych czy też informacja o wartościowych, a mało znanych gatunkach, mogą być skuteczniejszym narzędziem ochrony niż na przykład sucha informacja o ochronie gatunkowej.

Każda ingerencja w ekosystemy leśne wiąże się z określonymi konsekwencjami. Szczególnie istotne w tym kontekście są czynności związane z użytkowaniem lasu. Odpowiednie ujęcie tej problematyki w edukacji leśnej jest bardzo ważne; chodzi bowiem o przekonanie społeczeństwa, że wszelka aktywność służb leśnych jest zgodna z ideą „trwałej i zrównoważonej gospodarki leśnej”. Historia tego pojęcia sięga końca lat 80. XX w., kiedy to przedstawiciele rządów krajów europejskich, zaniepokojeni wzrastającym stopniem uszkodzeń lasów i degradacji ekosystemów leśnych, jakie wywołane zostały nadmierną koncentracją zanieczyszczeń w atmosferze, a także klęskami żywiołowymi, podjęli próbę wspólnego działania na rzecz ochrony lasów Europy. Efektem tych starań są Ministerialne Konferencje Ochrony Lasów w Europie (MCPFE – Ministerial Conference on the Protection of Forests in Europe), zwane również Paneuropejskim Procesem Ochrony Lasów, a wcześniej także Procesem Helsińskim. Współpraca ta została zapoczątkowana Konferencją Ministerialną w Strasburgu (1990 r.) i kontynuowana jest do chwili obecnej; aktualnie pod nazwą Forest Europe. Inicjatywa europejska uznana została za szczególnie wkład w proces zrównoważonego rozwoju lasów, realizowany w następstwie Konferencji Narodów Zjednoczonych „Środowisko i Rozwój” (Rio de Janeiro 1992 r.). Zgodnie z tą koncepcją, trwała i zrównoważona gospodarka leśna ma być realizowana w taki sposób, aby poziom i sposób użytkowania zasobów leśnych, zaspokajając potrzeby naszego pokolenia, nie ograniczał możliwości korzystania z tych zasobów przez generacje następne (Staniszewski 2007a). Zatem, użytkowanie lasu polega oczywiście na pobieraniu określonych dóbr, ale przy zachowaniu dbałości o zasoby i ich odnawialność – zarówno w odniesieniu do surowca drzewnego, jak i użytków ubocznych. W tym kontekście, w edukacji leśnej należy uwzględnić także problematykę certyfikacji gospodarki leśnej. Certyfikacja jest to proces, w którym trzecia, niezależna strona, udziela pisemnego zapewnienia, że dany produkt, proces lub usługa spełnia specyficzne wymagania; jest zgodna z określonymi standardami. W obszarze leśnictwa w certyfikacji społecznej (niezależnej) dominują aktualnie dwa systemy: FSC (Forest Stewardship Council) oraz PEFC (Programme for the Endorsement of Forest Certification Schemes). Obydwa systemy działają na zasadzie współuczestnictwa wielu podmiotów w tworzeniu szczegółowych, narodowych standardów certyfikacji. Zakres informacji dotyczących certyfikacji przedstawiony w konkretnym obiekcie edukacyjnym, tak jak to ma miejsce w przypadku Nadleśnictwa Celestynów, musi być oczywiście dostosowany do potencjalnego odbiorcy; najważniejsze wszakże – i w istocie najprostsze w przekazie – powinno być wyjaśnienie, dlaczego poszukując określonego towaru, warto wybierać dobra certyfikowane.

Jedną z możliwości prezentowania zagadnień z zakresu użytkowania lasu w ramach funkcjonujących ścieżek edukacyjnych jest też „promocja zasobów runa leśnego jako dóbr powszechnie dostępnych oraz związane z tym regulacje użytkowania”. Las jest dobrem publicznym. Wiele płodów runa leśnego jest przedmiotem zbieractwa lub zorganizowanego pozyskiwania, zarówno na własne potrzeby, jak i w celach przemysłowych. Pozyskiwanie owoców i grzybów dla znacznej części społeczeństwa jest ważnym, a niekiedy głównym źródłem dochodów (Nowacka 2012). Z drugiej strony, jest to istotny element walorów lasu, jako miejsca rekreacji (Gołos i Janeczko 2002; Gołos i Zajac 2004). Do tej pory nierozwiązanym problemem są regulacje prawne, które – teoretycznie – normują zasady korzystania z zasobów runa leśnego: grzybów, owoców, ziół i roślin przemysłowych. Z jednej strony istnieją zapisy, m.in. w ustawie o lasach, nakazujące zbieraczom podpisywanie umów z nadleśnictwem, jeśli zbiór ma charakter zarobkowy, z drugiej strony natomiast mamy do czynienia ze społecznym przyzwoleniem na łamanie tych przepisów. Sporadyczne przypadki

podpisywania umów dotyczą surowców „niszowych”, o szczególnej wartości i przeznaczeniu, natomiast komercyjny zbiór grzybów i owoców całkowicie wymyka się spod kontroli i nie przynosi jakichkolwiek dochodów Skarbowi Państwa (Kapuściński 2007; Staniszewski i Janeczko 2012). Opisywane zagadnienie, w ramach funkcjonujących ścieżek edukacyjnych, sprowadza się głównie do zaprezentowania na tablicach informacyjnych bogactwa darów leśnych (fot. 2), tymczasem konieczne jest uświadomienie społeczeństwu zagrożeń wynikających z braku regulacji w odniesieniu do pozyskiwania grzybów i owoców leśnych.

Fot. 2. Jadalne i trujące grzyby leśne – tablica przy ścieżce edukacyjnej w Nadleśnictwie Chojnów (fot. P. Staniszewski)
Photo 2. Edible and poisonous forest mushrooms – educational trail in Chojnów Forest District

W tym kontekście istotne staje się również propagowanie wiedzy na temat „właściwych sposobów zbioru owoców i grzybów leśnych”. Zbiór płodów runa leśnego powinien być prowadzony w sposób, który nie zagraża zasobom surowcowym, z poszanowaniem przepisów dotyczących ochrony gatunkowej i obszarowej, ale przede wszystkim w sposób umożliwiający bezpieczne korzystanie z dóbr wysokiej jakości. W odniesieniu do owoców oznacza to zbiór ręczny, do odpowiednich pojemników, podczas bezdeszczowej pogody. W przypadku grzybów zaleca się owocniki pozyskiwać w całości, wykrcząc je delikatnie z podłoża. Obcinanie nożem u nasady nie jest zalecanym sposobem, można bowiem przeoczyć pewne szczegóły anatomiczne, istotne dla właściwego oznaczenia gatunku. Informacje o znaczeniu grzybów w ekosystemach leśnych, o istocie mikoryzy, o tym, że nie należy niszczyć owocników niejadalnych lub trujących, powinny być obowiązkowym elementem leśnych ścieżek edukacyjnych. Pewnym wzorcem w tym zakresie może być szesnastokilometrowy „Rekreacyjny szlak edukacyjno-ekologiczny jezioro Topiele-Szczegłino”, którego inicjatorem była gmina Sianów. Wśród tablic edukacyjnych zlokalizowanych wzdłuż szlaku są dwie, informujące o właściwościach grzybów, a przy tym o zasadach ich pozyskiwania.

Wśród innych możliwości prezentowania zagadnień związanych z użytkowaniem lasu w ramach ścieżek edukacyjnych znajdują się również „znaczenie i wykorzystanie leśnych surowców nieдрzewnych”. W kontekście historycznym, użytkowanie lasu należy przede wszystkim rozpatrywać jako niekontrolowaną, spontaniczną działalność człowieka w lesie,

polegającą na zdobywaniu pokarmu (rośliny, grzyby, mięso, miód...), odzienia (skóry), ziół leczniczych. Można stwierdzić, że uboczne surowce leśne miały w najdawniejszych latach dla człowieka większe znaczenie niż drewno (Grzywacz i Staniszewski 2003). Wiele spośród nich współcześnie utraciło znaczenie, ale informacja o takich zapomnianych formach użytkowania lasu jak np. bartnictwo, pozyskiwanie surowców barwierskich, garbarskich, żywicy, produkcja dziegciu, potażu, smoły, może być bardzo atrakcyjnym elementem edukacji leśnej. Zwłaszcza, że współcześnie w wielu przypadkach obserwuje się powrót do tradycyjnych form użytkowania zasobów leśnych, zarówno ze względów socjoekonomicznych (w kontekście rozwoju obszarów wiejskich) jak i edukacyjnych. Bezdyskusyjna jest natomiast konieczność uwzględnienia w edukacji znaczenia najważniejszych współcześnie leśnych surowców niedrzewnych: grzybów jadalnych, owoców leśnych oraz roślin leczniczych. O roślinach leczniczych, trujących i jadalnych traktuje jeden z przystanków ścieżki edukacyjnej „Jeziro Obrazowskie”, zorganizowanej przez Nadleśnictwo Parczew. Interesującym przykładem w odniesieniu do leśnych surowców niedrzewnych jest też ścieżka edukacyjna zorganizowana przez Nadleśnictwo Mieszkowice, na której, w ramach kolejnych przystanków edukacyjnych prezentowane są zagadnienia dotyczące roli pszczół w ekosystemie leśnym, powstawania i właściwości miodu oraz rodzajów produktach pszczelarskich.

Podsumowanie

Las i jego zasoby służą społeczeństwu – zarówno w wymiarze materialnym jak i duchowym. W obu tych znaczeniach, gałęzią gospodarki leśnej związaną z zaspokajaniem społecznych potrzeb jest użytkowanie lasu. Przedstawienie celów, zasad, zakresu, a także środowiskowych i społecznych konsekwencji użytkowania lasu powinno być jednym z priorytetów leśnych ścieżek edukacyjnych. W wielu nadleśnictwach istnieją liczne przykłady pomysłowych i trafnych rozwiązań w tym zakresie, nie wszędzie jednak problem ten traktowany jest z należytą powagą. Autorzy wyrażają nadzieję, że wskazane w niniejszym artykule możliwości prezentowania zagadnień z zakresu użytkowania lasu w ramach ścieżek edukacyjnych, pomogą w tworzeniu nowych, nieszablonowych obiektów edukacyjnych w lasach.

Literatura

- Antczak A. 2007. Zasady tworzenia leśnej ścieżki edukacyjnej. ABC edukacji leśnej. CILP. Bedoń.
- Gołos P., Janeczko E. 2002. Modelowe zagospodarowanie lasu dla rekreacji i wypoczynku w wybranych LKP – badania opinii publicznej. Dokumentacja naukowa. Warszawa. IBL.
- Gołos P., Zając S. 2004. Społeczne potrzeby i preferencje w zakresie rekreacyjnej funkcji lasu. Problemy zrównoważonego rozwoju turystyki, rekreacji i sportu w lasach. AWF Warszawa.
- Grzywacz A., Staniszewski P. 2003. Wiem, co zbieram w lesie. MULTICO Oficyna Wydawnicza. Warszawa.
- Janeczko E. 2010. Ścieżki edukacyjne jako element rekreacyjnego zagospodarowania lasu. Stud. i Mat. CEPL, Rogów, 24 (1): 100-108.
- Kapuściński R. 2007. Regulacje prawne i organizacja użytkowania leśnych surowców niedrzewnych. Las to nie tylko drewno. SITLiD. Warszawa.
- Mała Encyklopedia Leśna. Wydanie drugie zmienione. PWN. Warszawa 1991.
- Nowacka W. Ł. 2012. Wykorzystanie dóbr lasu – punkt widzenia społeczności lokalnej. Stud. i Mat. CEPL, Rogów, 32 (3): 155-160.

- Paschalis–Jakubowicz P. 2009. Leśnictwo a leśna turystyka i rekreacja. Stud. i Mat. CEPL, Rogów, 23 (4): 29-35.
- Paschalis P. (red.) 1997. Założenia i zasady użytkowania lasu w trwałej i zrównoważonej gospodarce leśnej. Ministerstwo Ochrony Środowiska i Zasobów Naturalnych. Warszawa, maj 1997.
- Paschalis P. 1998. Użytkowanie lasu: znane problemy? Użytkowanie lasu i problemy regulacji użytkowania lasu w Polsce. Fundacja Rozwój SGGW. Warszawa.
- Paschalis-Jakubowicz P. 2004. Zasady użytkowania lasu w Polsce. Biblioteczka leśniczego. Zeszyt 194. Wyd. Świat, Warszawa.
- Polityka Ekologiczna Państwa w latach 2009-2012 z perspektywą do roku 2016. Ministerstwo Środowiska. Warszawa 2008.
- Polityka Leśna Państwa. Ministerstwo Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa. Warszawa 1997.
- Raport z działalności edukacyjnej Lasów Państwowych w 20011 roku, Warszawa 2012.
- Staniszewski P. 2007(a). Użytkowanie nieдрzewnych zasobów leśnych w trwałej i zrównoważonej gospodarce leśnej. Postępy Techniki w Leśnictwie Nr 99.
- Staniszewski P. 2007(b). Współczesność i perspektywy rozwoju ubocznego użytkowania lasu w Polsce i na świecie. Las to nie tylko drewno. SITLiD. Warszawa.
- Staniszewski P., Janeczko E. 2012. Problemy udostępniania lasów w kontekście użytkowania zasobów runa. Stud. i Mat. CEPL, Rogów, 32 (3): 161-170.
- Ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach, nowelizowana, tekst jednolity (Dz.U.nr.45, poz.435 z 2005 r.).
- Ważyński B. 1997. Urządzanie i zagospodarowanie lasu dla potrzeb turystyki i rekreacji. AR Poznań.
- Zarządzenie nr 30 DG LP z dnia 19 grudnia 1994 r w sprawie Leśnych Kompleksów Promocyjnych (LKP).
- Zarządzenie nr 57 DG LP z dnia 9 maja 2003 r., w sprawie wytycznych prowadzenia edukacji leśnej społeczeństwa w Lasach Państwowych.
- <http://www.studio22.eu/search/Tablice-edukacyjne/?category=12,3&page=3>
- <http://www.mentor-polska.pl/>

Emilia Janeczko, Paweł Staniszewski

Katedra Użytkowania Lasu, Wydział Leśny SGGW w Warszawie
janeczko.emilia@gmail.com, p.s.staniszewski@gmail.com